

HERÀLDICA I GENEALOGIA: APROPAMENT A UNA CRONOLOGIA

La visita feta al conjunt romànic-gòtic de Rubió (retaule, església i restes del castell) ens va corroborar, una vegada més, la realitat d'una problemàtica: la cronologia de l'església i del retaule. La possibilitat d'establir una cronologia està determinada per la valoració documental de l'heràldica i de la genealogia. Aquestes dues ciències auxiliars de la història s'han desprestigiades en convertir-se en un mitjà per a determinades persones o grups socials, per a demostrar, amb un seguit d'adulteracions, lligams nobiliaris. Aquesta dedicació de l'heràldica i de la genealogia ha donat lloc a un descrèdit historiogràfic d'aquestes ciències auxiliars. S'hauria d'intentar reconduir-les a metes d'acurada tasca científica.

La problemàtica de la cronologia de la construcció de l'església de Rubió i de la realització del seu retaule s'ha de resoldre, en part, aprofitant dos senyals heràldics: un esculpit a l'obra de l'església (*castell*) i un segon pintat al guardapols del retaule (*cérvol*). Tots dos senyals pensem que aporten una possible identificació amb la persona o grup familiar implicats en la construcció de l'edifici i en la pintura del retaule.

La datació de l'església, per si mateixa, l'hem de considerar com una obra del pas del romànic al gòtic, de l'estil cistercenc (darreries del segle XII a inicis del segle XIV). El retaule s'ha considerat com una obra d'art del darrer quart del segle XIV.

Senyal heràldic dels Castellolí esculpit en l'obra de l'església (Fotografia: D. Dalmases)

El senyal heràldic del **castell** s'ha considerat com les armes de la família Castellolí, tot i que no figuren als repertoris heràldics, èdits o inèdits, més coneguts. La primera referència documentada que relaciona el castell de Rubió amb la família Castellolí és de l'any 1317; d'abans d'aquesta data no coneixem la història dels castells o senyors del castell de Rubió. S'hauria, segurament, d'incloure en aquest grup familiar Guillem de Castellolí, documentat a les darreries del regnat de Jaume el Conqueridor (1275); concretament en "El Llibre dels Feits" (capítols 544 i 547) se'l cita junt amb Guillem de Rajadell com a feudater del vescomte Ramon Folch V de Cardona. El mateix "Llibre dels Feits" documenta, a les mateixes dates, Maimó de Cattelloí (capítol 509) com a membre del seguici de Pere el Gran. Per últim, Pere el Cerimoniós a la seva "Crònica", en relacionar els barons catalans que van participar en la campanya del Rosselló contra Jaume de Mallorca (1344) cita Ramon de Castellolí. En conseqüència, diferents membres d'aquesta nissaga van intervenir en l'administració catalana o van actuar en la cúria dels comtes-reis a cavall dels segles XIII i XIV al llarg d'un centenar d'anys. Qualsevol membre d'aquest llinatge va poder finançar la construcció de l'església; el més probable seria Berenguer de Castellolí, documentat a l'any 1317.

El fogatge de l'any 1358 constata que el castell de Rubió pertany a Gombau d'Anglesola i que Berenguer de Castellolí ha mort. Aquest Berenguer de Castellolí és el mateix de 1317 o un fill o successor? L'interrogant continua obert (Nobilis Gombaldus de Angularia pro focis honoris de Robione et de Monteleone, que fuit Berengarius de Castroeulino, quondam). Uns anys més tard era senyora de Rubió Francesca de Timor, i així ho fa constar el fogatge de 1365-1370 (Loch de Rubió, qui és de madona Francescha, filla de Pere de Timor). Per últim, a les còpies del fogatge de 1377 a 1380, el senyor de Rubió és Bernat de Boixadors (Castell de Robio, d'en Bernat de Boixadors). En uns 25 anys, el castell de Rubió ha canviat de propietaris, dels Castellolí als Boixadors. Francesca de Timor i de Castellolí, casada primer amb Berenguer de Boixadors i després amb Gombau d'Anglesola, va ésser la frontissa d'aquest canvi; amb tot, pensem que fins a una data propera a l'any 1375, Bernat de Boixadors no va heretar de la seva mare, Francesca de Timor.

Aquestes variacions de propietat es compliquen amb el fet que les armes de les famílies Timor i Boixadors són semblants; la primera utilitza com a senyal una **cérvola** i la segona un **cérvol**. Les armes del guardapols de retaule són **cérvoles** o **cérvoles**?

Els Timor els hem de relacionar amb la propietat del castell de Rubió des de la mort de Berenguer de Castellolí anterior i a la vegada pròxima a l'any 1358, segurament un darrer representant d'aquesta nissaga que va heretar Francesca de Timor, filla d'un membre femení d'aquesta família, extingida en aquestes dates. Els successius casaments de Francesca de Timor i els pocs estudis fets de les famílies de la Marca de l'Anoia, Segarra i conca del Gaià ens obliguen a no concretar més la problemàtica de la propietat del castell de Rubió.

Podem concloure que l'edifici de l'església, al nostre criteri es va construir entre 1300 i 1325, fet que encaixa perfectament amb la cronologia de la porta nord, considerada pels diferents autors com una obra de l'escola de Lleida, tot i les seves especials característiques. Quant al retaule, pensem —tot esperant les conclusions de la recerca i estudi de Rosa Alcoy— que fou obra de la família Boixadors, no Timor. Els Boixadors eren socialment i econòmicament més potents que els Timor, i en aquests darrers anys del segle XIV destaquen entre la noblesa senyorívola d'aquesta zona.

Del que no hi ha dubte, és que no va ésser pagat ni pels Castellolí ni per Gombau d'Anglesola, el qual tenia un senyal heràldic molt diferent d'aquestes altres famílies. El Mestre de Rubió va pintar el retaule per encàrrec de la nissaga Boixadors i després de l'any 1370.

Joan-F. Cabestany i Fort